

Z OBSAHU ČÍSLA

Arcibiskup Dominik Duka OP
jmenován kardinálem

Václav Havel (1936–2011)

Návštěva z Mayo Clinic

Komplexní onkologické centrum
FN HK

Vzpomínka na profesora Vortela

Historie královéhradeckých špitálů,
nemocnic a všeho, co se lékařství
dotýká (4)

Historie medicíny ve filatelii (12)

Galerie Na Hradě

35. výročí východočeské himálajské
expedice

Z historie českých špitálů:
Sloup v Čechách

Země lidí objektivem Jana Smita:
Sámos

Kardinál Duka s pektorálním křížem, v němž jsou uloženy ostatky svatých Václava, Vojtěcha, Jana Nepomuckého a Zdislavy
Foto Aneta Maclová

Arcibiskup Dominik Duka OP jmenován kardinálem

V pátek 6. ledna, na závěr mše svaté, těsně po dvanácté hodině oznámil papež Benedikt XVI. jména 22 nových kardinálů. Byl mezi nimi i Dominik Duka, arcibiskup pražský a primas český, královéhradecký rodák a bývalý člen vědecké rady naší lékařské fakulty v době, kdy byl sídelním biskupem Královéhradecké diecéze. Životopis a životní osudy kardinála Duky jsme sdělili v souvislosti s jeho jmenováním arcibiskupem pražským (SCAN 2010, 20 (1):3). Uveďme jen, že v letech 1981 až 1982, kdy byl vězněn v Plzni na Borech, seznámil se se svým spoluvězněm Václavem Havlem. Je příznačné, že Václav Havel se stal nejvyšším představitelem státu jako prezident Československa a České republiky a Dominik Duka zaujal nevyšší postavení v hierarchii církve jako kardinál. Kardinálem se oficiálně stal 18. února, kdy z rukou papeže převzal ve vatikánské bazilice sv. Petra dekret, kterým ho papež povýšil do kardinálského stavu, a dále kardinálské symboly, to je purpurový biret symbolizující barvu krve, kterou je připraven prolít podobně jako mučedníci církve za Krista a učení církve a kardinálský prsten. Obřadu se zúčastnil ministr Karel Schwarzenberg a na tisíc českých poutníků. Současný titul kardinála Duky je Jeho Eminence Dominik kardinál Duka, titul primase českého mu zůstává. Papež neudává důvody jmenování jednotlivých kardinálů. Je to ocenění jejich významných zásluh, a u kardinála Duky pak jeho činnost jako biskupa a jeho dosavadní působení jako arcibiskupa a primase českého. Příznivě snad mohlo na papeže zapůsobit i vřelé přijetí věřícími v naší zemi i jeho radost ze setkání s představiteli akademické obce při jeho návštěvě České republiky v roce 2009. Kardinál Duka se tak stává jako devátý pražský kardinál členem sboru poradců papeže a podle jeho slov by mu mohl být prospěšný pokud jde o otázky a problematiku církve ve střední Evropě. Zároveň se stává potenciálním voličem příštího papeže. Volby papeže se totiž mohou účastnit pouze kardinálové ve věku do 80 let. Tuto možnost ztratí kardinál Vlk v květnu, kdy dosáhne 80 let.

Zvolení Dominika Duky kardinálem není jen významnou poctou pro něho samého, ale i vyjádřením, že v době, kdy Evropa prožívá těžkou krizi nejen ekonomickou, ale i duchovní, je on jako kardinál nejhodnější osobností pro toto období u nás.

Prof. MUDr. Ladislav Chrobák, CSc.

◀ Foto Aleš Ryška

Časopis SCAN založil a v letech 1991–2005 byl jeho vedoucím redaktorem PhDr. Vladimír Panoušek.

Šéfredaktor: Prof. MUDr. Ivo Šteiner, CSc. Sekretářka redakce Alena Hejnová. Adresa redakce steiner@lfhk.cuni.cz

Redakční rada: PhDr. Josef Bavor, prof. MUDr. RNDr. Miroslav Červinka, CSc., Mgr. Martin Formánek, doc. MUDr. Leoš Heger, CSc., prof. MUDr.

Roman Chlábek, Ph.D., prof. MUDr. Ladislav Chrobák, CSc., Bc. Iveta Juranová, Ing. Eva Kvapilová, prof. MUDr. Vladimír Palička, CSc., dr.h.c., prof.

MUDr. Roman Prymula, CSc., Ph.D., PhDr. Jiří Štěpán, Mgr. Dana Vaňková, Miroslav Všetěčka, doc. MUDr. Pavel Žáček, Ph.D., RNDr. Josef Židů, CSc.

Vydává Fakultní nemocnice v Hradci Králové jako čtvrtletník v nakladatelství ATD Hradec Králové (atd.hk@seznam.cz) • Ročník XXII (2012), č. 1

Vyrobila Tiskárna Ing. Václav Fabián, Praha • MK ČR E 11425 • ISSN 1211–295X

(Časopis Scan je zveřejněn též na webových stránkách FN a LF na adresách <http://pavouk.fnhk.cz/nove/> v kapitole Pro širokou veřejnost a <http://lfhk.cuni.cz> v kapitole Informační služby - Časopisy)

Václav Havel (1936-2011)

Sprodlením, daným periodicitou časopisu, vzpomínáme na osobnost Václava Havla, a to ve vztahu k naší fakultě.

Dopis, který prezident Havel zaslal v roce 1995 děkanovi fakulty doc. Karlu Bartákovi k 50. výročí založení Lékařské fakulty UK v Hradci Králové

Vánoční esej Andy Fausta, kanadského lektora angličtiny na naší fakultě v polistopadových letech

ZIMNÍ PŘEMÍTÁNÍ O VÁCLAVU HAVLOVI I VÁNOCÍCH

Drazí přátelé,

rád bych vyjádřil upřímnou soustrast všem, kteří – stejně jako já – prožívají smutek v souvislosti s nedávným úmrtím Václava Havla. Zprávu jsem se dozvěděl z internetových stránek BBC News a připojené komentáře mě přiměly k tomu, abych se zamyslel na Havlovém životem a hodnotami, které dávaly směr jeho životu. Jako většina lidí mimo tehdejší Československo jsem o Václavu Havlovi do roku 1989 neslyšel. A přesto nepřeháním, pokud řeknu, že můj život byl tímto mužem – i když nepřímo – ovlivněn. To určitě platí i o každém z vás, kdo čtete tyto řádky. Havlovo vůdčí postavení bylo klíčovým faktorem, který zajistil, že revoluce proti totalitárnímu režimu měla nenásilný „sametový“ charakter. Kdyby revoluce nebyla

tak mírumilovná, asi nikdy bych do Československa nepřišel jako učitel angličtiny a místo toho bych šel do nějaké jiné postkomunistické země. Bůh pro mne tehdy otevřel dveře na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Hradci Králové. Kdo mohl vědět, že budu v „srdci Evropy“ žít dohromady 6 let?

To, že jsem s mnohými z vás mohl sdílet první roky po pádu komunismu, považuji za privilegium. Do Hradce Králové jsem přijel v dubnu 1990 a v následujících dvou letech jsem mohl vést mnoho úžasných konverzací na hodinách angličtiny i mimo ně. Po tolika letech represivní „normalizace“ to vypadalo, že si celá společnost kolektivně vydechla, a lidé byli nadšeni, že mohou mluvit téměř o čemkoliv, a to i o věcech, které byly dříve tabu. Bylo to unikátní a velmi cenné období před tím, než se základním životním zájmem stala snaha přechkat masové ekonomické a sociální změny. Václav Havel byl příkladem v diskusích o zásadních otázkách týkajících se budoucího směřování země. Uvědomuji si, že ne každý sdílel jeho názory na určité věci, ale udělal víc než kdo jiný pro otevřený dialog, a tak přispěl k tomu, že se ve společnosti obnovila schopnost veřejné diskuse, bez níž nemůže demokracie existovat. A byla to právě občanská společnost, kterou se komunisté snažili tak tvrdě potlačit.

I když jsem se s Václavem Havlem nikdy nesešel, poznal jsem ho skrze mnohé z vás. Během svých „českých let“ jsem také měl příležitost přečíst anglické vydání Havlovy knihy *Dálkový výslech*. Anglická verze vyšla pod názvem *Disturbing the Peace* (Narušení veřejného pořádku), což je naprosto brilantní fráze a nešlo by najít lepší. Během komunismu byl Havel ve vězení za výtržnictví, což byl trestný čin, který odpovídá anglickému narušení veřejného pořádku. Skvělou ironií je, že ačkoliv Havel nikdy nespáchal čin „výtržnictví“, určitě narušil pokoj autorit svými aktivitami jako dramatik a disident. Později jako prezident pak možná narušoval pokoj těch, kteří neměli zájem přemýšlet o otázkách morálky a etiky. Jak v období komunismu, tak v dobách, které následovaly,

Prezident Havel při návštěvě Univerzity Karlovy v roce 1992

Foto J. Smit

se Havel pokoušel žít podle svého svědomí a dělal maximum pro to, aby tento standard platil i ve veřejném životě.

Na první pohled je paralela Havlova státního pohřbu v katedrále sv. Víta pouhý jeden den před oslavami Vánoc zvláštní – smutná a radostná událost těsně vedle sebe. Jedny z mých nejlepších vzpomínek se týkají českých Vánoc a pozvání do tepla a jasu, kterých se mi dostalo. Když jsem však tento týden přemýšlel o životě Václava Havla a narození Ježíše Krista, uvědomil jsem si, že to není tak divná kombinace. Vzhledem k mnoha způsobům, kterými se destrukce a zlo projevují ve světě kolem nás a v nás samých, jak může kdokoliv říci spolu s Václavem Havlem (a před 600 lety s Janem Husem), že pravda a

láska zvítězí nad lží a nenávisť? Toto tvrzení lze říci s jistotou, protože pravda a láska už zvítězily a dnes již jen čekají na své konečné naplnění. Přestože v nás okolnosti dnešního světa mohou vyvolávat pochybnosti zda tomu tak je, musíme očima víry hledět na malého Ježíše, který ležel před 2000 lety v Betlémě v jesličkách. Skrze jeho život, smrt a zmrtvýchvstání, pravda a láska zvítězily a mají moc změnit naše dnešní životy. „Podle toho jsme poznali, co je láska, že on za nás položil život. A tak i my máme položit život za své bratry.“ (1. Janova 3:16)

Andy Faust
andyfaust@gmail.com
Kanada
24. prosince 2011

Návštěva z Mayo Clinic

Dne 9. ledna navštívil lékařskou fakultu a fakultní nemocnici profesor Zelalem Temesgen, vedoucí HIV kliniky Mayo Clinic v Rochesteru v USA. Účelem jeho návštěvy byly přednáška a následná beseda u kulatého stolu o problematice infekčních chorob ve světě, zejména HIV, jednak pohovory se 13 studenty a doktorandy - kandidáty na letošní stáž na Mayo Clinic.

JMENOVÁNÍ NOVÝCH PROFESORŮ A DOCENTŮ

Doc. MUDr. Marcela Kopáčová, Ph.D. (2. interní klinika)
profesorkou pro obor Vnitřní lékařství

Doc. MUDr. Hana Langrová, Ph.D. (Oční klinika)
profesorkou pro obor Oční lékařství

Doc. MUDr. Jan Vojáček, Ph.D. (Kardiochirurgická klinika)
profesorem pro obor Kardiochirurgie

MUDr. Petr Pařízek, Ph.D. (1. interní klinika)
docentem pro obor Vnitřní lékařství

Noví vedoucí pracovníci

Doc. MUDr. Stanislav Mičuda, Ph.D., přednosta Ústavu farmakologie LF

Narodil jsem se v roce 1972 ve Zvoleně na Slovensku. Po absolvování gymnázia v Banské Bystrici jsem v letech 1990–1996 vystudoval Lékařskou fakultu UK v Hradci Králové, obor Všeobecné lékařství. Moje rozhodování pro další působení ovlivnil především zájem věnovat se spíše výzkumné práci založené na používání

moderních preklinických metod. Ve spojení se zájmem o léčiva pak padla jasná volba a po promoci v roce 1996 jsem nastoupil na Ústav farmakologie; nejdříve jako postgraduální student a rok na to jsem přešel na místo asistenta. V roce 2001 jsem obhájil dizertační práci a získal titul Ph.D. v oboru Lékařská farmakologie. Ve stejném oboru jsem v roce 2009 obhájil habilitační práci.

Po celou dobu svého působení na Ústavu farmakologie se aktivně podílím na výuce farmakologie u studentů magisterských i bakalářských studijních programů, ve všech jejích aspektech. I to je důvodem toho, že za svůj největší pracovní úspěch považuji možnost být školitelem nebo školitelem konzultantem postgraduálních studentů, z nichž již 3 úspěšně završili svá studia obhajobou dizertační práce. To předpokládá nutnost dlouhodobých výzkumných aktivit. Ty moje jsou směřovány na rozšiřování stávajících znalostí o vztazích mezi farmakologickými vlastnostmi léčiv a různými fyziologickými a patofyziologickými mechanismy v játrech.

Od 1. ledna 2012 působím ve funkci přednosta Ústavu farmakologie. Za prioritu své činnosti považuji pokračování v harmonickém rozvoji ústavu jak v oblasti výzkumné, tak i výukové. Za tímto účelem si kladu za cíl trvale usilovat o vytváření adekvátního materiálního a metodologického zázemí, o podporu řešení grantových úkolů a získávání PGS studentů a postdoc pracovníků, o posílení spolupráce na lokální, národní i mezinárodní úrovni a především o udržování kolegiálního pracovního prostředí s objektivním systémem motivace.

MUDr. Pavel Ryška, Ph.D., zástupce přednosta Radiologické kliniky pro LP

Narodil jsem se v roce 1971 v Hradci Králové. Po absolvování základní školy a gymnázia v Hradci Králové jsem v roce 1989 začal studovat na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Hradci Králové. Promoval jsem v červenci roku 1996.

V srpnu 1996 jsem nastoupil jako sekundární lékař Radiologické kliniky Fakultní nemocnice v Hradci Králové, kde působím do dnešní doby. V roce 1999 jsem vykonal atestaci prvního stupně v oboru Radiodiagnostika. Atestaci druhého stupně z oboru Radiodiagnostika jsem složil v roce 2003 a v roce 2007 jsem absolvoval nástavbovou atestaci z Neuroradiologie.

Postupně jsem se věnoval dopplerovské ultrasonografii, klasické rentgenologii, práci na CT a MR a zejména neuroradiologii. Od roku 2003 až dosud se cíleně věnuji nevasculárním intervencím v oblasti páteře.

Jsem autorem a spoluautorem více než 50 odborných publikací. Kniha Neuroradiologie, které jsem spoluautorem, získala cenu rektora UK za nejlepší vědeckou publikaci v roce 2000.

Jsem ženatý a mám dva syny.

Bc. Petra Kholová, vrchní sestra Kliniky gerontologické a metabolické

Narodila jsem se v roce 1972 v Lanškrouně. Vystudovala jsem Střední zdravotnickou školu v Ústí nad Orlicí, obor Dětská sestra. V srpnu 1990 jsem nastoupila do FN Hradec Králové na JIP Kardiochirurgické kliniky. V roce 1992 jsem odešla na mateřskou dovolenou a po dvou letech jsem nastoupila na JIMP Kliniky gerontologické a metabolické.

Po ukončení druhé mateřské dovolené jsem stále pracovala na této klinice v několika úsecích práce, převážně jako sestra u lůžka na JIMP. V roce 2001 jsem vystudovala specializační studium v oboru Anestezie, resuscitace a intenzivní péče. Postupně jsem se zapojovala do činnosti Nutričního střediska FN a začala vést poradnu pro domácí parenterální výživu. Od roku 2006 jsem byla úsekovou sestrou na interní JIP B KGM a v roce 2009 jsem byla jmenovaná na této jednotce do funkce staniční sestry.

V roce 2007 jsem ukončila 4leté bakalářské studium, obor Ošetřovatelství a pedagogika ve zdravotnictví na LF UK Hradec Králové a na podzim roku 2010 jsem také ukončila certifikovaný kurz Mentor klinické praxe.

Mým cílem v nové funkci je nadále vést své kolegy k ještě lepším výkonům, umožnit jim další vzdělávání a snažit se udržet dobré pracovní prostředí naší kliniky. Zlepšovat kvalitu péče o pacienty je samozřejmostí. Práce na naší klinice je náročná a rozmanitá a já věřím, že dokážu být dobrou vrchní sestrou pro personál i pro pacienty.

Role a postavení mezioborových center ve Fakultní nemocnici Hradec Králové

VLADIMÍR PALIČKA, JITKA ŠMEHLÍKOVÁ, HANA DRÁBKOVÁ

Fakultní nemocnice Hradec Králové (FN HK) má podle svého statutu několik mezioborových center. Centrem označujeme specifické uskupení zdravotnických pracovišť, které je zřízeno za účelem zajištění léčebné péče a výzkumné a pedagogické činnosti, přesně definované zdravotní problematiky (např. skupiny diagnóz), která není řešitelná silou jednoho oboru. Centrum má postavení virtuálního mezioborového pracoviště s horizontální řídicí strukturou. V rámci FN HK jsou jednak centra zřízená na základě rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví České republiky (MZ) a jednak centra zřízená na základě rozhodnutí ředitele FN HK. V čele centra je vedoucí, který je jmenován ředitelem FN HK na základě výběrového řízení a je řediteli přímo podřízen. Každé centrum má svůj statut a provozní řád.

Jak je zřejmé z dalšího textu, většina center zřízených MZ má působnost širší než je rámec FN HK, obvykle minimálně působnost regionální. Centra, která byla zřízena ředitelem fakultní nemocnice především koordinují aktivity dané specializace a řídí týmy odborníků z různých klinik a pracovišť uvnitř FN HK.

Činnost center je pravidelně sledována a monitorována, zprávy o činnosti jsou archivovány na ředitelství fakultní nemocnice.

Mezioborová centra FN HK, zřízená na základě rozhodnutí MZ

- Traumacentrum pro dospělé, se spádovým územím pro kraj Královéhradecký a Pardubický

- Traumacentrum pro děti, se spádovým územím pro kraje Královéhradecký, Liberecký a Pardubický
- Transplantační centrum, se spádovým územím pro okresy Hradec Králové, Chrudim, Jičín, Náchod, Pardubice, Rychnov nad Kněžnou, Semily, Svitavy, Trutnov, Ústí nad Orlicí a Česká Lípa
- Komplexní onkologické centrum
- Komplexní cerebrovaskulární centrum
- Komplexní kardiovaskulární centrum
- Perinatologické centrum
- Středisko speciální zdravotní péče o osoby ozářené při radiačních nehodách

Centra zřízená ředitelem FN HK

- Centrum pro poruchy spánku a biorytmů
- Diabetologické centrum
- Osteologické centrum
- Centrum nutriční podpory – nutriční tým
- Centrum klinické farmakologie
- Gastroenterologické centrum
- Centrum antibiotické politiky
- Centrum intenzivní péče
- Centrum pro výzkum a vývoj
- Transfúzní rada

Níže představuje prof. Petera Komplexní onkologické centrum; další centra budou prezentována v následujících číslech Scanu.

KOMPLEXNÍ ONKOLOGICKÉ CENTRUM

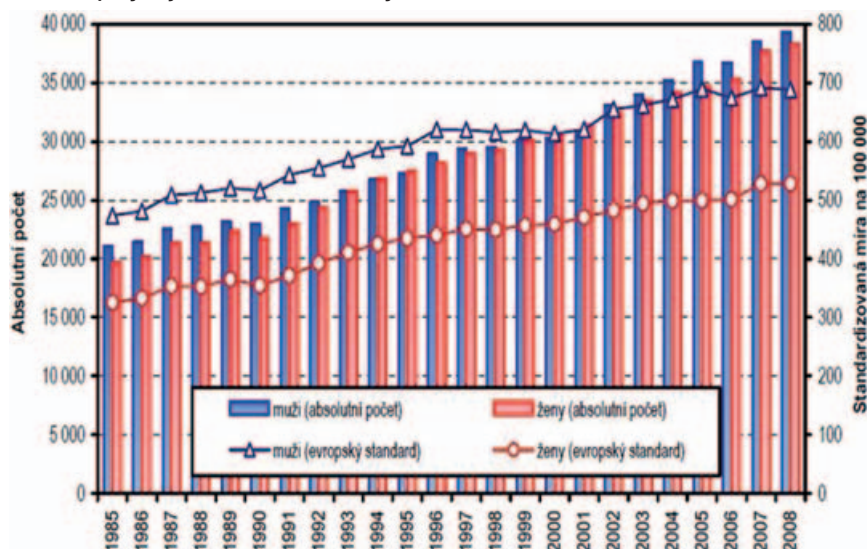
Zhoubné nádory patří k nosným tématům současné medicíny. Ve vyspělých zemích jsou nejčastější příčinou úmrtí po kardiovaskulárních chorobách a jejich incidence trvale vzrůstá. V roce 2008 bylo do Národního onkologického registru České republiky nahlášeno celkem 77 541 případů zhoubných novotvarů a novotvarů in situ a 27 571 pacientů svému onemocnění podlehl. Nejčastěji diagnostikovaným onkologickým onemocněním je „jiný zhoubný novotvar kůže“ (dg. C44), tj. bazaliomy a spinocelulární karcinomy. Představují 25 % všech hlášených zhoubných novotvarů. Díky minimální tendenci k metastazování a obvykle včasné diagnóze je úmrtnost na tento nádor velmi nízká. Pro tato svá specifika je dg. C44 často z dalšího zpracování vyřazována, aby nezkrusovala informace o jiných závažnějších onkologických onemocněních. Mezi další nejpočetnější diagnózy patří karcinom kolorekta, karcinom plic a průdušek, karcinom prsu u žen a karcinom prostaty u mužů. Tyto diagnózy tvoří po vyloučení C44 45 % všech nově zachycených zhoubných nádorů.

Zatímco incidence novotvarů v České republice v dlouhodobém pohledu roste, úmrtnost na zhoubné nádory vy-

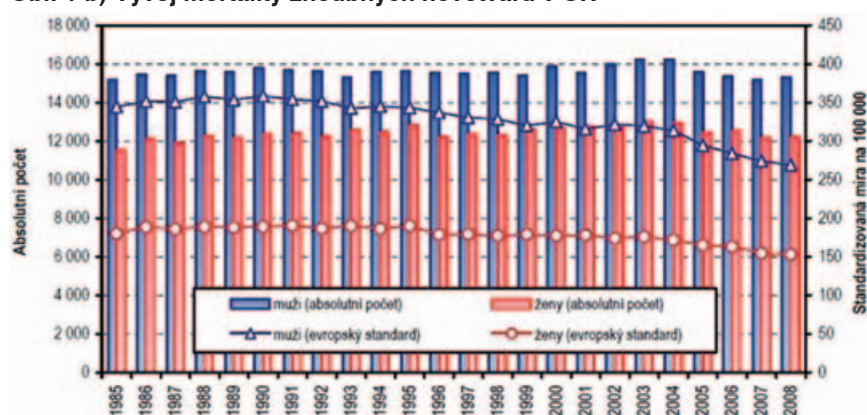
kazuje trend opačný (Obr.1a, b). Klesající míru úmrtnosti i přes rostoucí míru incidence můžeme vysvětlit zvyšující se kvalitou lékařské péče, lepší organizací protinádorové léčby a časnější diagnostikou nádorových onemocnění – stále více případů je diagnostikováno v I. a II. klinickém stádiu, kdy je naděje na vyléčení největší. Roli hrají mimo jiné i programy celoplošných onkologických screeningů (mamografický, cervikální, kolorektální).

Léčba nádorů je náplní oborů klinická onkologie a radiační onkologie. Řešení problematiky onkologických nemocných je však částí náplně i řady ostatních oborů, a mezioborová spolupráce a organizace onkologické péče jsou proto základní podmínkou efektivní léčby pacientů. Dle údajů amerického National Cancer Institute důsledné dodržování standardů multidisciplinární onkologické léčby samo o sobě může snížit mortalitu na zhoubné nádory o 30 %. K zajištění mezioborové a meziklinické koordinace bylo 1. ledna 2001 ustanoveno mezioborové Onkologické centrum Fakultní nemocnice Hradec Králové. Byl to velmi progresivní krok v rámci celé České republiky. Koordinační činnost se týká onkologické diagnostiky, interní onkologie, radiační onko-

Obr. 1 a) Vývoj incidence zhoubných novotvarů v ČR

Obr. 1 b) Vývoj mortality zhoubných novotvarů v ČR

logie, chirurgické onkologie, aktivit odborných týmů a komisí pro určité skupiny onkologických diagnóz, podpůrné a paliativní péče, onkologické dokumentace, dispenzarizace pacientů, stanovení odpovědnosti za onkologicky nemocného, klinických hodnocení a zavádění nových postupů léčby, investic do onkologické péče, výběrových řízení na léky a technologie a edukační činnosti. Vedoucími centra byli postupně prof. Jaroslav Malý a MUDr. Pavel Jandík.

Celorepubliková potřeba zkvalitnění organizace onkologické péče vedla na základě spolupráce České onkologické společnosti, Společnosti radiační onkologie a MZ ČR k vytvoření komplexních onkologických center (KOC). Jejich existence, včetně požadavků na infrastrukturu, personální zabezpečení a parametry kvality péče byla zakotvena ve Věstníku MZ ČR, částka 5/2007. Posláním KOC je poskytovat onkologickou léčbu solidních tumorů v rámci příslušného regionu a v případech superspecializovaných léčebných postupů v rámci celé ČR. Problematika hematooonkologie spadá pod národní hematooonkologická centra.

KOC Hradec Králové bylo ustanoveno 1. ledna 2006 na základě garance udělené Českou onkologickou společností. Kromě komplexní onkologické péče (prevence, diagnostika, terapie, dispenzarizace) provádí vědeckou, výzkumnou a vzdělávací činnost, koordinuje spolupráci s jinými zdravotnickými, školskými a vědeckými institucemi a řeší otázky koncepčního charakteru v rámci rozvoje klinické a radiační onkologie. KOC úzce spolupracuje s Kooperativní skupi-

nou Hradecko, která byla ustanovena současně se vznikem KOC. Tvoří ji tato zdravotnická zařízení:

- Fakultní nemocnice Hradec Králové
- Nemocnice a Multiscan Pardubice
- Oblastní nemocnice Jičín
- Oblastní nemocnice Rychnov nad Kněžnou
- Ambulance klinické onkologie, Poliklinika III, Hradec Králové
- Oblastní nemocnice Náchod
- Oblastní nemocnice Trutnov

Odborným garantem KOC je Česká onkologická společnost a Společnost radiační onkologie, biologie a fyziky ČLS JEP, územním garantem je zřizovatel – Ministerstvo zdravotnictví České republiky.

Vedoucím KOC je přednosta Kliniky onkologie a radioterapie FN HK. Spolu s primáři ostatních onkologických pracovišť Královéhradeckého kraje tvoří Radu přednostů. Vedoucí KOC zodpovídá za odbornou úroveň onkologické péče v regionu řediteli FN HK a zřizovateli (MZ ČR). Provádí metodické vedení ostatních kooperujících oddělení a zařízení, zodpovídá za úroveň vzdělání v oboru klinická a radiační onkologie v regionu, za dodržování standardů odborných společností České onkologické společ-

nost ČLS JEP a Společnosti radiační onkologie, biologie a fyziky. Podílí se na organizaci dalších složek onkologické péče v regionu a na vytvoření jejich fungující sítě. Je odborným konzultantem zřizovatele pro obor Klinická a radiační onkologie. Pořádá pravidelná setkání Rady přednostů. Je zodpovědný za provádění hlášení do NOR.

Základními součástmi KOC jsou tato oddělení FN HK:

- Klinika onkologie a radioterapie (koordinující pracoviště KOC)
- Chirurgická klinika
- I. a II. interní klinika
- Plicní klinika
- Porodnická a gynekologická klinika
- Urologická klinika
- Klinika ušní, nosní a krční
- Ortopedická klinika
- Neurochirurgická klinika
- Klinika nemocí kožních a pohlavních
- Radiologická klinika
- Oddělení nukleární medicíny
- Fingerlandův ústav patologie

Součástí KOC jsou dále tyto jednotky: laboratorní pracoviště, ambulance pro léčbu bolesti, nutriční tým a další.

Základními výkonnými jednotkami KOC jsou mezioborové pracovní komise, které se pravidelně scházejí

Obr. 2: Lineární urychlovač s možností radioterapie naváděné obrazem (IGRT)

k jednání. Komise se zřizují příkazem ředitele na návrh vedoucího KOC. Úkolem komisí je stanovení optimálního diagnostického a léčebného postupu v souladu se standardy onkologických odborných společností, které jsou pravidelně vyhodnocovány a aktualizovány, a podle nejnovějších poznatků lékařské vědy. Každý lékař FN HK je po stanovení diagnózy zhoubného nádoru u nemocného povinen nechat případ projednat příslušnou komisí.

Do roku 2011 ve FN Hradec Králové existovaly KOC a Onkologické centrum paralelně, od roku 2011 byla jejich činnost po vzoru ostatních regionů ČR sjednocena v rámci KOC.

Existence jasné definice sítě KOC vedla MZ ČR k tomu, že na další rozvoj onkologie byly přiděleny dotace Evropské unie. FN Hradec Králové čerpala pro onkologii celkem 94 mil Kč.

Královéhradecký kraj se řadí na přední místa v ČR co se týče délky života (na 2. místě – po Praze – u mužů a na 4. místě u žen). Protože však riziko zhoubného nádoru vzrůstá s věkem, odráží se to v incidenci zhoubných nádorů – což řadí Královéhradecký kraj na 4. místo s nejvyšší incidencí v rámci ČR

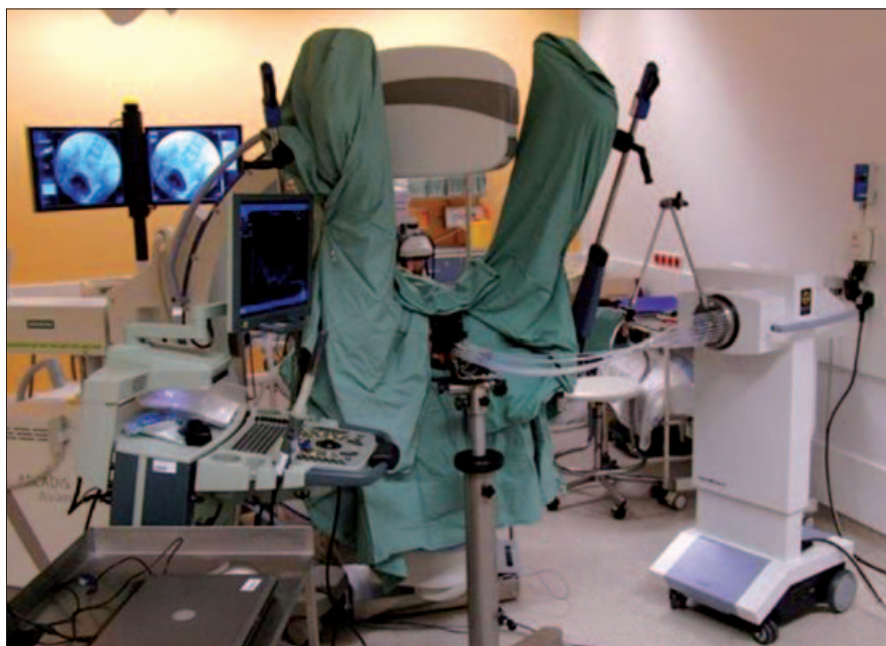
(518 nádorů na 100 000 obyvatel). Avšak v přepočtu na věkově standardizovanou strukturu je na 11. místě ze 14 krajů. V mortalitě na nádorová onemocnění je na 9. místě, tj. pod celostátním průměrem.

Onkologických pacientů léčených ve FN HK trvale přibývá. Za posledních 5 let se zvýšil počet nových pacientů se zhoubným nádorem na Klinice onkologie a radioterapie o 20 % a ve FN Hradec Králové o 13 %. Je to důsledek koncentrace pacientů na KOC, kde očekávají vyšší úroveň onkologické léčby než na menších pracovištích. Protože díky pokroku v léčbě onkologictví pacienti přežívají signifikantně déle, došlo za stejnou dobu k celkovému přírůstku léčených onkologických pacientů o 27 %.

Onkologický program patří k prioritám FN a LF Hradec Králové, počínaje programovým zaměřením chirurgických oborů na onkochirurgii, přes využití moderních technik radioterapie (radioterapie s modulovanou intenzitou, radioterapie naváděná obrazem, brachyterapie – obr. 2, 3), progresivních postupů v klinické onkologii (aplikace vysokodávkovaného interferonu v adjuvantní léčbě maligního melanomu) po propracovaný systém organizace paliativní péče o nevléčitelné nemocné. Významná je i vědecká aktivita a účast v řadě klinických studií a v grantech a výzkumných záměrech zaměřených na užší propojení laboratorního a klinického výzkumu. Léčebné výsledky u jednotlivých nádorových onemocnění jsou periodicky vyhodnocovány a publikovány na domácích i zahraničních konferencích a v odborných časopisech a mohou vést ke změně léčebných protokolů.

Informace o činnosti KOC, včetně multidisciplinárních léčebných standardů, přehledu probíhajících studií s novými léky a výzkumných programů budou v krátké době uveřejněny na nových webových stránkách vznikajících po sloučení KOC a Mezioborového onkologického centra.

*Prof. MUDr. Jiří Petera, Ph.D.,
přednosta Kliniky onkologie a radioterapie*

Obr. 3: Intersticiální brachyterapie prostaty

VZPOMÍNKA NA PROFESORA VORTELA

I. ŠTEINER

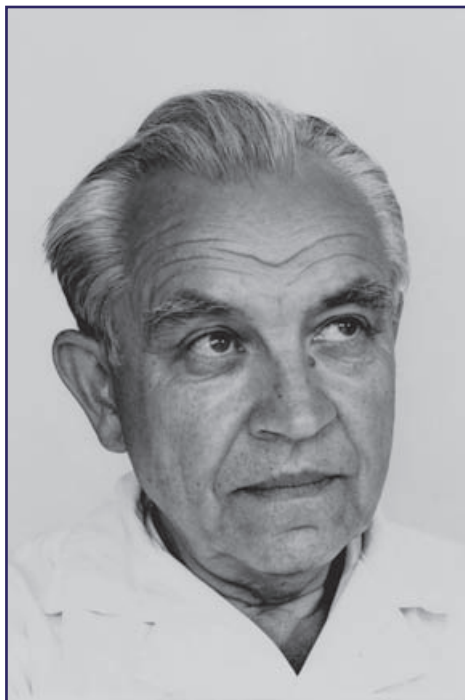
Prof. MUDr. Vladimír Vortel, DrSc., byl mým učitelem a vzorem, díky němu jsem se dal na dráhu patologa. Od jeho nuceného odchodu z fakultní nemocnice i z fakulty uplynulo již 37 let. Těch, kteří jej osobně znali je již nemnoho a jeho jméno připomíná jen název „Vortelova posluchárna“ na ústavu patologie. Chtěl bych proto připomenout tuto významnou osobnost královéhradecké medicíny i osobní vzpomínkou.

Nejprve stručně hlavní biografická data. Vladimír Vortel se narodil roku 1916 v Malých Svatoňovicích, hornickém městečku v kraji bratří Čapků, v rodině železničáře. V roce 1936 začal studovat medicínu na Karlově univerzitě v Praze. Po násilném uzavření českých vysokých škol Němci v roce 1939 pracoval nejprve jako úředník na železnici. V roce 1942 získal, s pomocí primáře Fingerlanda, u něhož již dříve v Hradci Králové praktikoval, místo histologického laboranta v pražském německém patologicko-anatomickém ústavu prof. Hamperla. Po skončení války rychle dokončil studia a po promoci v roce 1946 nastoupil na nově zřízenou Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy v Hradci Králové jako asistent na patologicko-anatomický ústav k profesoru Fingerlandovi.

Prof. Vortela jsem osobně poznal coby student 3. ročníku někdy v zimě 1960/61 na prvních praktických z patologické histologie, a to za dosti dramatických okolností. Spolu s kolegou Višňovským jsme ráno do nemocnice na praktika přišli pozdě. V praktikárně nás „přivítal“ menší, tmavovlasý, zamračený vyučující (prvé setkání!), který nám přísně vyčetl naši nedochvilnost. Ale nedosti na tom – během přestávky jsem zašel na svačinu do nemocničního kiosku (tehdy se mu říkalo „Arma“) a zmeškal jsem i začátek pokračování praktik. To již přineslo z Vortelových úst kritiku velmi důraznou!

Během dalších praktik v průběhu roku jsem ale poznal prof. Vortela z profesní stránky – jako vynikajícího patologa (hlavně histopatologa) a pedagoga. Měl zvláštní dar podněcovat ve studentech zájem o svůj obor. Například vzpomínám, že přinesl na praktika, kde jsme prohlíželi histologické preparáty ze školní sbírky, i sklíčka z rutinních biopsií. A jedno takové sklíčko (byla to mola hydatidosa) mi dal, se slovy: „Šteiner, vy byste to mohl poznat!“. Nevím, jak pan profesor přišel na to, že právě já bych mohl preparát poznat, ale každopádně mi udělalo dobře že má o mně tak pozitivní mínění.

Prof. Fingerland na jaře 1961 odjel na delší dobu služebně do Itálie. Do té doby nám sám přednášel celou patologii. (Za našich studií bylo běžné, že prakticky ve všech oborech byly přednášky výsadou přednostů ústavů či klinik; dnes je praxe jiná – přijde mi, že řada šéfů má jiné priority než výuku a zhusta proto přednášejí i asistenti). Ale zpět do jara 1961 – po dobu Fingerlandovy nepřítomnosti převzal přednášky

prof. Vortel a celý náš ročník měl tak příležitost oceňovat jeho pedagogické schopnosti. Vortel nebyl rétor, výklad občas přerušoval a hledal vhodný výraz, studenti ale oceňovali jeho systematickosti, hloubku pohledu a dokonalou obrazovou dokumentaci. Také nás udivoval svou pamětí, například: „Tento preparát je ze 47letého muže, který 3 měsíce před smrtí prodělal ...“! Po Fingerlandově návratu ze zahraničí Vortelovi zřejmě chyběl bližší vztah se studenty, a proto zavedl nepovinné přednášky z patologické histologie, kde postupně probíral preparáty školní sbírky, jako přípravu na praktika. Nemusím asi zdůrazňovat, že účast studentů byla velká.

Ovlivněn „vortelovskou“ patologií jsem od 4. ročníku pracoval na ústavu jako demonstrátor a po

promoci v roce 1964 jsem zde nastoupil jako sekundář. Měl jsem tak možnost poznat blíže práci prof. Vortela v rámci každodenního provozu. Zatímco přednosta Fingerland byl jakýmsi reprezentantem ústavu navenek, jeho zástupce Vortel organizoval provoz pracoviště. Každý den byl v práci již před 6. hodinou ráno a odcházal až večer. Z jeho pracovních aktivit mi utkvěly v paměti zejména dvě – přebírání histologií a vedení ústavní kartotéky.

Každý mladší lékař ústavu měl určen den, kdy v 6 hodin ráno nastoupil do Vortelovy pracovny a předával mu histologie z pitev. Pan profesor měl úžasnou schopnost nacházet pod mikroskopem i ty nejméně výrazné nálezy, například virové inkluze, které jsem já přehlédl.

Druhou významnou aktivitou bylo vedení dokumentační kartotéky všech makroskopických i histologických nálezů z pitev i biopsií od roku 1948, takže kartotéka měla po několika desetiletích obsah více než milionu dat a sloužila jako podklad vědeckých prací, často ve spolupráci s kliniky. Kartotéka je na ústavu aktivní dodnes, i když původní lístková forma je nyní nahrazena počítačem.

Ve své vlastní vědecké práci se prof. Vortel specializoval na patologii infekčních chorob a dermatopatologii. Publikoval více než 300 odborných prací, s několika světovými prioritami. Jeho zájmem byla mikrofotografie – spokojil se jen se snímky té nejvyšší technické kvality. Každý měsíc připravoval materiály pro celonemocniční klinicko-patologickou konferenci; dnes se nám může zdát neuvěřitelné, že tyto konference pravidelně zaplňovaly posluchárnu chirurgické kliniky (dnes ortopedické kliniky).

Prof. Vortel se zásadním způsobem zasloužil o výstavbu nového ústavu patologie, otevřeného v roce 1968.

Oba moji profesori tvořili ideální pár – zatímco Fingerland byl typický reprezentant (a někdy trochu, jak se dnes říká, showman), Vortel byl tvrdý pracant a přísný profesionál.

Oba však spolu výborně spolupracovali a vzájemně se uznávali.

O vztahu prof. Vortela k prof. Fingerlandovi a obecně i o jeho morálních kvalitách svědčí tato skutečnost: Fingerland přeluhoval jako přednosta ústavu již výrazně důchodový věk a Vortelova silná pozice na fakultě i v nemocnici by mu nepochybně umožnila přednostenskou pozici získat. Nicméně Fingerland zůstal ve funkci až do svých 70. narozenin a teprve v březnu 1970 byl Vortel jmenován přednostou ústavu.

Během výše zmíněných ranních předávání histologií prof. Vortel někdy zavzpomínal na své životní zážitky, často z období válečných let:

Student medicíny Vortel bydlel v Praze v Hlávkových kolejích. Dne 16. listopadu 1939 byl vyslán, jako jeden z reprezentantů koleje, do Nákla u Olomouce na pohřeb kolegy medika Jana Opletala, smrtelně postřeleného Němci při demonstraci 28. října. Na zpáteční cestě studenti zmeškali svůj vlak, takže do Prahy dorazili až následující den ráno. Hlávkovy kolejje již byly obklíčeny a příchozí se dozvěděli, že kolejje jsou zavřeny a že v noci proběhlo masové zatýkání, deportace a také popravy studentů. Díky zmeškanému vlaku si tak Vortel možná zachránil život.

Prof. Vortel také často vzpomínal že, jak jsem se již zmínil, díky prim. Fingerlandovi mohl v letech 1942–45 pracovat jako histologický laborant na pražském německém patologico-anatomickém ústavu. Osobnost jeho přednosta, předního německého patologa prof. Herwiga Hamperla, mladého Vortela významně ovlivnila; přinesl si od něho smysl pro pořádek, systematiku a pilnou práci.

Tak, jak byl Vortel přísný sám na sebe, vyžadoval i od svých lékařů (ale i od ostatních pracovníků) vzorné plnění úkolů, bez ohledu na pracovní dobu. Vzpomínám si na jednu ilustrativní historku: Na ústav přišel mladý lékař, zájemce o práci patologa. Prof. Vortel jej provedl po jednotlivých pracovištích a zdálo se, že již je „ruka v rukávě“. Při rozloučení se však hoch neprozřetelně zeptal jaká je pracovní doba. A to neměl dělat – Vortel mu rozhorleně vysvětlil, že u nás na patologii není žádná „pracovní doba“, že se pracuje jak je potřeba, a tak z „námluv“ nebylo nic.

Při svém vědeckém zaměření a smyslu pro organizaci práce není divu, že Vortel zastával po několika funkčních obdobích (1961–1970) funkci proděkana LF pro vědu. Kromě řízení vědecké práce na fakultě se mu, díky dobrým stykům s ministerstvem školství, podařilo získat pro fakultu postupně několik desítek míst vědeckých asistentů, a jako předsedovi knihovny rady výrazně rozšířit počet zahraničních časopisů v lékařské knihovně.

Vortel se angažoval i v rámci Československé společnosti patologů. V letech 1957–1993 vedl bibliografii prací jejích členů (samozřejmě, pečlivě kartotékovanou); měl tak dokonalý přehled o publikační aktivitě všech československých patologů.

Těžkým zásahem do Vortelova života a potažmo do chodu ústavu byla invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968 a následný proces „normalizace“, který gradoval na jaře 1970. Za své postoje v letech 1968–69 (mj. podpis výzvy 2000 slov) byl Vortel vyloučen z KSČ, odvolán z funkcí proděkana i přednosta ústavu (po necelém půlroce v této pozici), bylo mu zakázáno přednášet i publikovat a byl informován, že na ústavě může zůstat (jako vědecký pracovník) nejdéle do věku 60 let. Tyto rány osudu Vortela zřetelně

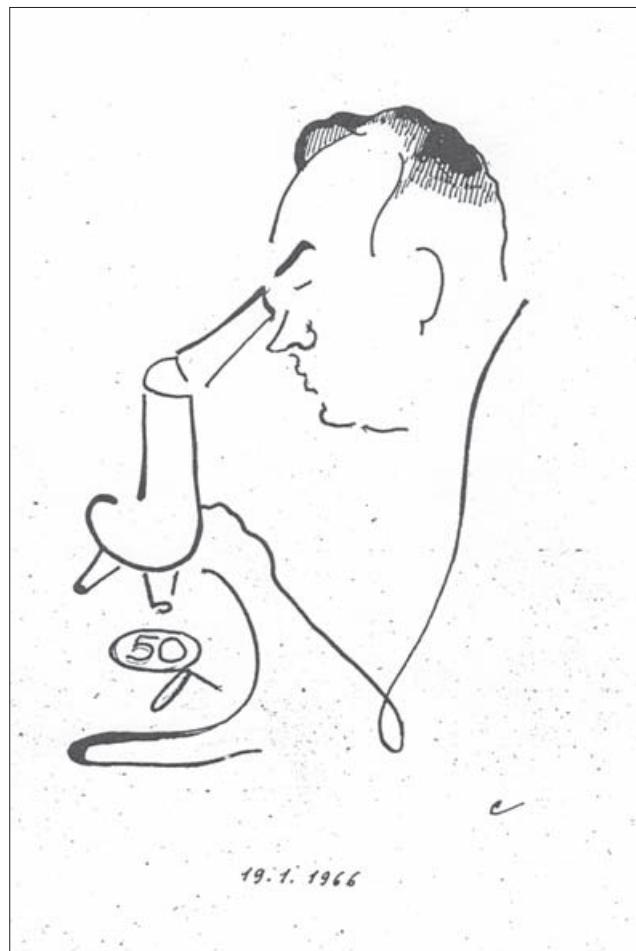
poznamenaly; z pohledu nás, spolupracovníků na ústavě, ale možná i k lepšímu. Zatímco do této doby byla jeho prakticky jediným zájmem patologie, nyní se pozvolna „zlidštiloval“ – k našemu velkému překvapení se například zapojil do diskuse o včerejším večerním televizním programu či o výsledku sportovního utkání, což bylo dříve nepředstavitelné! A také měl najednou více času na svého koníčka – zahrádkářství.

Prof. Vortel na jaře 1975 z ústavu odešel. Našel azyl ve Výzkumném ústavu pro farmacii a biochemii (VÚFB) v Rosicích nad Labem u Pardubic, kam denně vlakem dojížděl. Svě zkušenosti a znalosti z humánní patologie zde transformoval do patologie veterinární. A samozřejmě i zde projevil všechny své profesionální přednosti. Rosice n.L. se staly na dlouhá léta neoficiálním konzultačním centrem pro všechny patology, kteří potřebovali čerpat ze studnice znalostí, zkušeností i dokumentace pana profesora. Je třeba říci, že vedení VÚFB si prof. Vortela a jeho práce velmi vážilo.

Já jsem z ústavu odešel přesně po roce po panu profesorovi – na místo primáře patologie nemocnice v Pardubicích. Měl jsem tak možnost řadu let s ním dále spolupracovat, hlavně cestou konzultací obtížných biopsií, s nimiž jsem do Rosic občas dojížděl.

Prof. Vortel pracoval v Rosicích prakticky až do své smrti na cévní mozkovou příhodu v roce 2000, ve věku nedožitých 85 let.

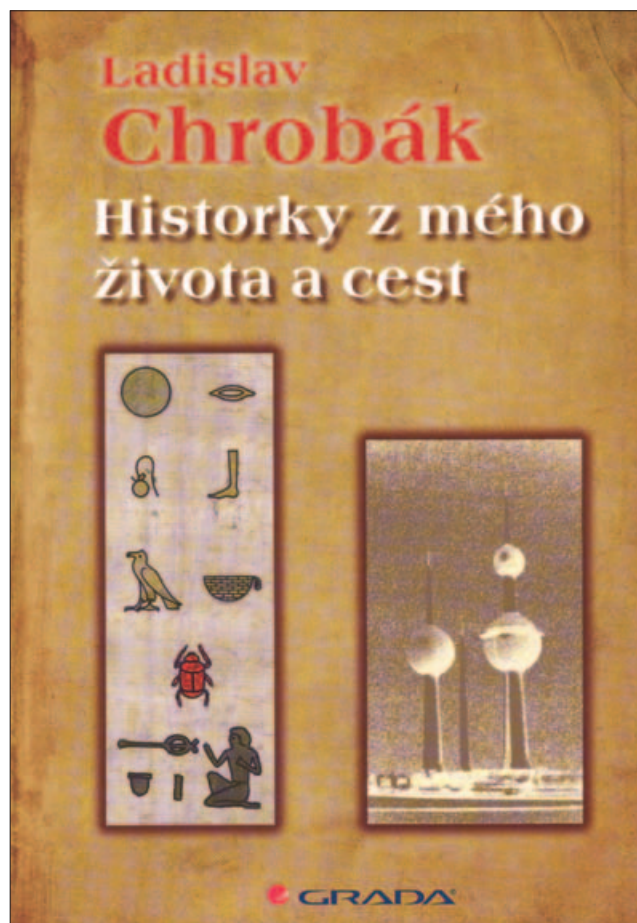
(Prof. MUDr. Ivo Šteiner, CSc., byl přednostou FÚP 1990–2006)

Kresba R. Malce k Vortelovým padesátinám

Zpráva o knihách

LADISLAV CHROBÁK: *Historiky z mého života a cest*
Grada, 2011, 104 stran

Napsat úspěšnou knihu vzpomínek si žádá tři předpoklady – být pamětníkem (důstojný věk), pamatovat si (dobrá paměť) a psát čtivě (duch textu). Autor představené knížky prof. MUDr. Ladislav Chrobák, CSc., všechny tyto předpoklady splňuje – za 85 let života zažil hodně, paměť má obdivuhodnou, a jeho knížka se čte velmi příjemně, možno jedním dechem.

Pro ty, kteří autora blíže neznají, nejprve několik biografických dat z knihy:

Ladislav Chrobák se narodil roku 1927 v Hrabyni u Opavy. Děťství a školní léta prožil na severní Moravě. V letech 1946–1951 vystudoval Lékařskou fakultu UK v Praze a po promoci se věnoval kardiologii v Plzni. Shodou okolností byl víceméně přinucen změnit působiště i obor – od roku 1953 přesídlil do Hradce Králové a stal se hematologem. Hematologii pak zasvětil celou svoji profesní dráhu. V roce 1974 založil ve FN HK Oddělení klinické hematologie a v roce 1996 na LF UK HK Kabinet dějin lékařství. Mezi roky 1968 a 1984 absolvoval tři dlouhodobé pracovní pobyty v Kuvajtu, poslední z nich jako profesor hematologie na nově otevřené Lékařské fakultě Kuvajtské univerzity. V polistopadovém období pracoval jako proděkan pro zahraniční styky lékařské fakulty. V roce 2007 získal nejvyšší ocenění České lékařské společnosti – Cenu J. Ev. Purkyně.

Z Chrobákovy literární tvorby uveďme zejména jeho Propedeutiku vnitřního lékařství, opakovaně vydávanou od roku 1976 v češtině i v angličtině, a dále populární publikace Královéhradečtí lékaři v Kuvajtu (2004) a, spolu se S. Kašem, Medicínské historiky z Královéhradecka (2007).

O tom všem, ale např. i o rodinném životě (s manželkou MUDr. Hanou je Chrobák ženat již přes 60 let) či o zajímavých příhodách z cest na zahraniční kongresy a konference se dočteme ve 43 kapitolách Historiek.

Pro ukázkou jsem vybral jednu z historek, která dokazuje jak je užitečné umět cizí jazyky (Chrobák jich umí 7):

Jednou se mi vyplatila má znalost italštiny. Přiletěl jsem z Kuvajtu do Říma a spojení do Prahy bylo až příští den. V takových případech, podobně jako při cestě přes Atlantik, má cestující nárok, aby mu bylo poskytnuto ubytování na účet společnosti. Dostavil jsem se k příslušné přepážce a žádal o ubytování. Úřednice si vzala můj pas a požádala mne o chvíli strpení, než vyřídí jinou záležitost, a šla telefonovat. Při návratu své kolegyni řekla, že se se mnou nebude bavit, že řekne, že se nedovolala zástupce kuvajtských aerolinek. Přistoupila k přepážce a s milým úsměvem mi v angličtině opakovala to, co předtím v italštině řekla své kolegyni. Rovněž s úsměvem jsem řekl italsky: „Děkuji vám pěkně, slečno, ale rozuměl jsem všemu, co jste řekla.“ Myslím, že byla blízká mdlobě a neustále se omlouvala a žádala mne o prominutí. Byla si vědoma, jaké následky by pro ni mělo, kdybych si stěžoval, tím spíše, že jsem tenkrát cestoval první třídou. Teprve po delší době se mi podařilo ji uklidnit, když jsem zdůrazňoval, že si stěžovat na její jednání nemíním, ale že jsem žádal jen to, na co mám nárok. Bydlel jsem tentokrát přepychově.

Poslední z kapitol Historiek je jakýmsi krédem o vztahu k výuce medicíny a ke studentům:

Vyučoval jsem rád a přednášky nebyly pro mne zátěží, ale zálibou, které jsem se věnoval s plným zaujetím a pečlivě se na ně připravoval. Vysokoškolský učitel na lékařské fakultě má učit, pracovat výzkumně, a je-li klinickým, má být dobrým

Hieroglyficky jméno autora, aneb chrobák (scarabeus – v Egyptě posvátný brouk) a povolání lékaře; zhotoveno na papyru v muzeu v Káhiře jako dar egyptské profesorsky autorovi

lékařem. Při hodnocení úlohy učitele ve výuce se dostáváme k otázce, zda může učebnice nahradit osobu učitele. Dobrá učebnice je pro studenta podkladem, který si mnohdy uchová ve své knihovně i po tom, když z daného předmětu uspěl u zkoušky. Dobrého učitele však ani vynikající učeb-

nice nemůže zcela nahradit. Dobrý učitel je nejen mistrem při předávání vědomostí a osobních zkušeností, ale je zároveň osobností, která studenty stimuluje pro daný obor a svým jednáním a vystupováním se jim stává vzorem vyvíjejícím k následování.

I. Šteiner

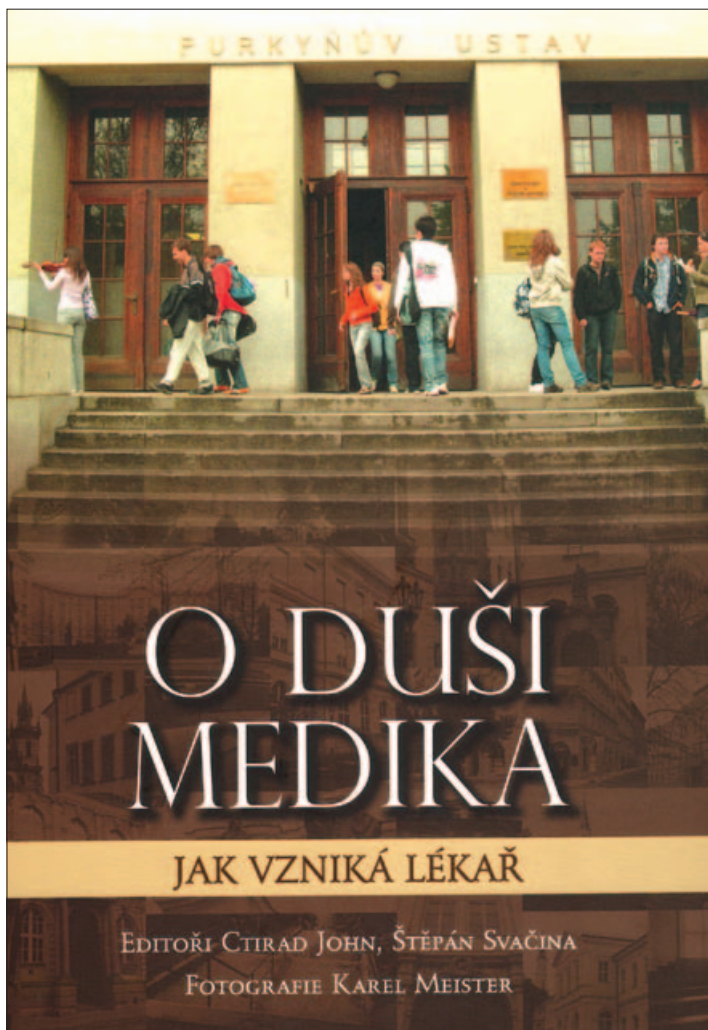
**CTIRAD JOHN, ŠTĚPÁN SVAČINA:
O duši medika – jak vzniká lékař
Triton, 2011, 205 stran**

Knížka „O duši medika“ je volným myšlenkovým pokračováním publikace obou autorů „Kolébka české medicíny ve vzpomínkách a fotografiích“ (Grada 2010), v níž nás důvěrně seznámili s Albertovem, ulicemi Ke Karlovu, Kateřinskou a U Nemocnice, místy, kterými mnozí z nás jako medicci procházeli, s atmosférou této lokality a s ústavu a klinikami zde umístěnými, na kterých jsme studovali a připravovali se na budoucí povolání lékaře.

Publikace „O duši medika“ obsahuje 33 příspěvků, kratších i delších, ve kterých, až na jednoho studenta, se učitelé převážně pražských fakult (mimopražských je sedm, z naší fakulty Olga Procházková) snaží postihnout proměny medikovy duše od poloviny čtyřicátých let minulého století, pod různým zorným úhlem a s různou hloubkou zpracování. Není možné zacházet na jednotlivé články, byť by si to některé zasluhovaly, a tak se zaměříme pouze na hlavní myšlenky související s tématem publikace.

Které faktory a události tedy ovlivňovaly po více než polovinu století duši studenta a jeho charakter? Byly to bezpochyby pohnuté dějiny naší země. Jsou zde jednak studenti, kteří absolvovali střední školu za nacistické okupace, kdy vysoké školy byly uzavřené, a kteří po roce 1945 vytvořili tak zvaný „Lucernovský“ ročník, kdy pro velký počet sledovali studenti přednášející v sále Lucerny kukátky. Po krátkém období svobody následovala éra komunistické vlády v letech 1948 – 1989, kdy mnoha nadaným studentům nebylo umožněno přijetí na vysokou školu pro jejich kádrový původ, oproti jedincům, kteří se mohli vykákat dělnickým původem, pro něž byli upřednostňováni a zohledňováni za dohledu politických činitelů i během dalšího studia. Byl to rok 1968 s následným obdobím normalizace, které negativně postihlo hlavně učitele, kteří se angažovali v období pražského jara, v různé míře na jednotlivých fakultách. Postiženy byly však i děti těchto pracovníků, pokud šlo o přijetí na vysokou školu. Obsah učiva se na lékařských fakultách na rozdíl od některých jiných fakult příliš neměnil, až na snahu zařadit do učiva pseudoučení Lepešinké, které ale většina našich pedagogů zamítala a neprosazovala. Byly založeny katedry marxismu-leninismu, kdy politická výchova ubírala hodiny z odborné výchovy. Byly založeny kroužky, za jejichž politickou orientaci odpovídali studenti, členové strany.

Je nesnadné dobrat se odpovědi, které pohnutky vedou

mladého člověka k tomu, aby si za své životní povolání zvolil právě medicínu. Jsou mezi nimi ti, kteří studium medicíny pokládají za svou životní touhu někdy již od dětství, dále ti, kteří jsou vedeni šlechtnými pohnutkami, že posláním lékaře je pomoc trpícím, a jiné k tomu vedou zkušenosti s vlastním onemocněním nebo onemocnění nejblíže příbuzných, či obecný zájem o povolání s přírodovědeckým zaměřením. Bývá to i rodinná tradice, kdy lékařem byl otec, nebo dědeček (za komunismu negativně posuzovaná, s námitkou, že jde o hromadění titulů). Jsou však i jedinci, často se širokými, jednoznačně nevyhraněnými zájmy, kteří si studium medicíny volí s určitými rozpaky při nerozhodnosti, který obor vysokoškolského studia zvolit. Nicméně i ti se mohou stát výbornými lékaři. Některé články se zabývají otázkou, které vlastnosti by měl mít medik, aby byl dobrým lékařem. Je tu shoda v tom, že by měl být obdařen vlídností, trpělivostí, uměním komunikace, empatií, to je schopností vmyslet se do situace nemocného a vidět nemoc jeho očima, se všemi komplikacemi, které mu nemoc způsobila a konečně být

prost jakéhokoliv egoismu. Bohužel, současná společnost vystupňovaného sobectví je pravým opakem toho, co bychom si přáli od ideálního lékaře.

Čím se liší dnešní studenti od dřívějších? Několik autorů se shoduje v tom, že dnešní studenti, to je studenti po roce 1990, kteří mají možnost poznávat cizí země i pobývat na zahraničních univerzitách, jsou sebevědomější, a také mají neomezený přístup k informacím včetně využití internetu. Na druhé straně se však stávají většími individualisty, jdou tvrději za svými zájmy. Ubývá studentů a přibývá studentek, které tvoří více než polovinu mediků. (Na lékařské fakultě v Hradci Králové bylo přijato v akademickém roce 2010/11 60% studentek proti 40% studentů). Zájem mužské populace se soustřeďuje na lukrativnější zaměstnání (právníci, bankéři, manažeři). Ubývá studentů, kteří by měli hlubší znalosti a zájem o historii a beletrii.

Jak obstojí naši studenti, pokud pobývají na zahraničních univerzitách? Nutno s potěšením konstatovat, že velmi dobře. Udávají pouze menší praktické zkušenosti a dovednosti, ke kterým jsou jejich zahraniční kolegové více vedeni.

Naši studenti se profilují podle prostředí, v němž studují. Za toto prostředí neseme velkou zodpovědnost právě my, učitelé. Jaké vlastnosti by měl mít vysokoškolský učitel? Měl by výzkumně pracovat a vý-

sledky svého výzkumu publikovat. Je nesporné, že by měl obor, který reprezentuje, důkladně ovládat. Měl by být nejen mistrem v předávání vědomostí obohacených o osobní zkušenosti, ale zároveň by měl mít i určité charisma, být vzorem, který svým jednáním a vystupováním vybízí a dává příklad k následování. Myslím, že si často nedostatečně uvědomujeme, že se studenti od nás učí mnohemu i mimo rámec studijních programů.

V publikaci se dostává vysokého ocenění některým učitelům, na teorii profesorům Borovanskému a Frankenbergerovi, v klinických oborech především profesorům Charvátovi, Niederlemu a Jonášovi.

Knihy je uvedena předmlouvou prof. Cyrila Höschla, v níž uvádí, čeho jsme byli v minulých desetiletích svědky, jak se měnilo spektrum nemocí, se kterými se ve srovnání s minulostí dnes setkáváme i mění se přístup k péči o nemocné dříve a dnes. Publikace je obohacena četnými fotografiemi, na nichž nám neunikne převaha mediček nad mediky, hlavně na skupinových fotografiích z poslucháren, a také přítomnost nemalého počtu studentek s hlavou zahalenou šátkem, dokumentující zvýšený počet zahraničních studentů, jmenovitě z Asie na našich fakultách. Kniha je nesporně zajímavá a přiměje nás k hlubšímu zamyšlení i nad otázkami, které některé příspěvky přímo neřeší a ke konfrontaci s vlastními zkušenostmi. V tom lze spatřovat její hlavní přínos.

prof. MUDr. Ladislav Chrobák, CSc.

Cizinec v Anglii

Jedno se v Anglii rozhodně naučit musíte, a to že zásadně nesmíte nic vědět. Můžete mít ovšem své názory, pokud je nehájíte příliš dogmaticky, ale vědět něco je nesmírně nevychované. Můžete se domnívat, že dvě a dvě jsou čtyři, můžete o tom být „téměř přesvědčen“, ale dál už pokročit nesmíte. Ano a ne jsou snad dvě nejhrubší slova v angličtině.

Nedávno jsem byl pozván na večeri s několika známými. Jeden z nich – jmenoval se Trevor – se najednou odmlčel a zahloubaně se zeptal:

„Poslyšte, tak jsem si vzpomněl na ten ostrov u Afriky ... někde blízko Tanganiky ... Nevíte, jak se jmenuje?“

Hostitelka odvětila příjemně a společensky:

„Bohužel, nemám ponětí. Mě se na něco takového raději ani neptejte“. Pohlédla na jednu z přítomných dam: „Možná, že by to věděla Evelyn.“

Evelyn se sice narodila a vyrostla v Tanganice, ale teď rozhodně zavrtila hlavou.

„Nemůžu si právě vzpomenout. Snad by to věděl sir Robert.“

Sir Robert žil na Zanzibaru, ostrově, o němž tu byla řeč, sedmadvacet let jako britský státní příslušník, ale i on s vážnou rozhodností zavrtil hlavou.

„Také mi to nějak vypadlo z paměti. Víte, jak jsou ta africká jména divná. Ale určitě se to tam nějak jmenuje. Třeba se mi to najednou vybaví.“

Pan Trevor, který otázku nadhodil, byl už celý rozčilený.

„Víte přece, ten zatracený ostrov blízko Dáresalámu. Jmenuje se ... No jak se vlastně jmenuje ...“

Viděl jsem, že to má už ušů na jazyku a chtěl jsem mu přispěchat na pomoc.

„Nejmenuje se Zan ...“

Tu mě však probodly pohledy tak vražedné, že jsem rychle zmlkl. Chtěl jsem to osudné jméno vyslovit jenom v otázce, ale sotva bych je vyřkl, dopustil bych se neodpustitelné společenské chyby. A tak mi uvázlo v krku. Pokračoval jsem stejně zamyšleně:

„Napadlo mě ... Nejmenuje se vlastně Československo?“

Viceprezident jedné z našich zeměpisných společností smutně zavrtil hlavou.

„Mám dojem, že ne ... I když to ovšem nemohu tvrdit s určitostí. Spíš bych však soudil, že tak se ten ostrov nejmenuje.“

Pan Trevor byl blízek zoufalství.

„Je to hned na jih od rovníku. Něco jako ...“

Ale ne a ne na to jméno přijít. A tu se na něho příjemně, se shovívavým výrazem usmál starší pán s bílou bradkou a sebestjím hrdelním hlasem pravil:

„To myslíte jistě ostrov Zsantsibar, že?“

V jídelně se rozhostilo nepřátelské ticho. Jeden plukovník ve výslužbě po mé levici se ke mně naklonil a zašeptal mi do ucha:

„Němec zůstane vždycky Němcem!“

A biskup po mé pravici zachmuřeně přikývl.

„A potom se diví, proč jsme proti nim tak zaujatí.“

Z knihy George Mikes: Jak být cizincem, vyšel v roce 1946

Historie královéhradeckých špitálů, nemocnic a všeho, co se lékařství dotýká

(4) 18.–19. století

ZDENĚK DOUBEK

Starý městský špitál vznikl v roce 1735 a byl nejprve v domě čp. 56, kdy tady bylo umístěno 12 mužů a 12 žen. Městský lékař je navštěvoval jednou týdně, jinak dle potřeby. U tohoto špitálu byla i márnice nazývaná totenkomora. Z důvodu rozšiřování pivovaru v Hradci Králové byl špitál s chudobincem přestěhován do domu čp. 53 za stejných podmínek. Zde ubytování a případně i léčení dostávali od města tak zvanou špitálskou porci a stejné tomu bylo i s žebráky a s nemocnými nemajetnými osobami bydlicími v soukromí. Podobnou porci dostávali i poustevníci na Novém Hradci Králové, když se starali o výuku dětí a vyráběli různé hojivé masti pro okolní obyvatelstvo.

V Soukenické ulici byl chudobinec se špitálem od roku 1791, původně v čp. 56. Tento dům však z důvodu rozšíření pivovaru potřebovali právovárečníci, a proto koupili dům čp. 53, upravili jej, a chudobinec s chorobincem se do něj v roce 1848 přestěhoval. Na snímku z roku 1903 je dům čp. 53 označen šipkou. V pozadí pivovar.

V období, kdy se začala stavět královéhradecká pevnost, docházelo k bourání kostelů a špitálů v podměstí. První na řadě byl kostel sv. Antonína i se špitálem, kde léčili poučení mniši a apatykáři, výrobci pilulek a mastí. Špitál pocházel ze 14. století a sloužil mimo příslušné do Hradce Králové také pro tovaryše, pocestné a sluhy.

Slezská válka skončila sice 11. června 1742 vratislavsko-berlínským mírem, ale Marie Terezie ztratila pevnosti,

kteří byly postaveny na severní straně hranic, tedy i Hradec Králové. V dubnu 1742, v době pruské nadvlády, bylo požadováno na městu Hradec Králové, aby byla vybudována vojenská nemocnice pro 500 vojáků, se slamníky, ložním prádlem a pokrývkami. Z Brna přijeli tři lékaři a felčaři s lékárnou. Ihned byli přivázeni noví nemocní. S budováním nemocnice nejvíce pomáhali jezuité. Nemocných však bylo mnoho a nemocnice nestačila, a tak byl v jezuitské koleji vybudován nový lazaret. Do Hradce Králové se svezlo od 18. srpna na 1 550 raněných.

V roce 1743 vypukla v Hradci Králové epidemie cholery, zavlečená sem pruským vojskem. Prusové požadovali pro lazaret v jezuitské koleji, aby jezuité živili nemocné a raněné pruské vojáky a město aby opatřilo pro nemocnice a lazarety 300 sáhů dříví, 300 peřin, 15 koní a dva posly. Už 20. října však začali Prusové ustupovat, protože se připravovala druhá slezská válka započatá pak v roce 1744. V Hradci Králové však nechali mnoho nevléčených raněných. K Hradci Králové však přitáhl Karel Lotrinský a stál zde v cestě postupujícím Prusům. Ranění Rakušané byli umisťováni do lazaretů spolu s Prusy.

Vojenské nemocnice-lazarety byly později umístěny také v Zámečku na kopci sv. Jana Křtitele. Mrtví byli pochováni někde v okolí hřbitova Slavín u Zámečku.

V roce 1794 byl prodej léků povolen jen těm, kteří se vyučili u materialistů a při kontrole mohli předložit průkaz způsobilosti. Při léčení vztekliny po pokousání psem se doporučovalo nevyhledávat různé fušery, jak se tomu stalo, kdy jedna léčitelka v Hradci Králové přikládala na pokoušané místo chřestavec (kámen orličí, Klapperstein). Muž po této léčbě krátce nato onemocněl vzteklinou a zemřel po velkém utrpení. Znovu se upozorňovalo, že vzteklinu může léčit pouze lékař.

Městským fyzikem v Hradci Králové se stal v roce 1801 Jan Rebitzer. V roce 1804 se v Hradci Králové narodil pozdější slavný vídeňský patolog Karel Rokitanský. Porodní bába, která jej rodila se jmenovala Pleskotová. Kmotrem při křtu mu byl oblíbený hradecký lékař Josef Bartuška.

Na začátku roku 1806 byl Hradec Králové postižen cholerou. Onemocnělo přes 3000 vojáků a vojenská nemocnice na takovou epidemii nestačila; postižení se proto umisťovali v provizorních nemocnicích a školách. Epidemie byla tak silná, že se někdy odváželo k pohřbení až 100 mrtvých denně. Celkem zemřelo na 1500 vojáků. Hradečtí civilisté se podíleli na této epidemii 200 úmrtími.

V roce 1809 zemřel ranhojič Josef Kornout, vrchní vojenský lékař zdejší vojenské nemocnice. Novým ranhojičem a ohledávácem mrtvol se stal František Wirsching, královéhradecký krajský chirurg; na rok mu bylo dáno 50 zlatých a 4 sáhy měkkého polenového dřeva z panského lesa. V tomtéž roce byl stanoven za krajského fyzika Karel Česnovský, s ročním platem 40 zlatých z obecního důchodu. V roce 1813 byl pochválen za očkování ranhojič Josef Miller.

Pevnostní velitelství žádalo v roce 1816, aby nakažené lehké ženštiny byly přísně trestány a k návratu k nejstaršímu

Ve vchodu chudobince – chorobince v čp. 53 stojí jedna z obyvatelek (částečně krytá koněm). Snímek je z roku asi 1930.

řemeslu je tak přešla chuť, protože do nemocnice bylo v té době dopravováno mnoho nakažených vojinů.

V roce 1825 bylo provedeno ochranné očkování proti pravým neštovicím. V tomtéž roce lékař Špirk podal hlášení o průběhu pravých neštovic v okolí Hradce Králové. Na magistrát byl povolán pohodný (ras) a zde vyslyšán pro léčení lidí.

Nařízení magistrátu z roku 1831 o vyvážení veškerého smetí z města a zakrytí kalových jam mělo být prevencí proti choleře, která se v tom roce objevila. Kvůli choleře zůstávaly brány pevnosti otevřeny celou noc, stejně tak i lékárna a pro lékaře byl stále připraven pár koní s vozem. Město zřídilo polévkový ústav pro chudé a pro cholerovou nemocnici poukázalo jeden sáh dřeva.

Bylo shledáno, že cholera zřejmě způsobilo nadržování vody na mlýn poblíž vodárny pod Pražským mostem. Dále, že kotliny a pevnostní příkopy jsou často podmáčeny vodou, která zahnívá. Snížením vody se měly příkopy i kotliny vysušit, dále žumpy a močály v okolí města důkladně zasypat. Tím by se docílilo zničení látek, které kazí vzduch.

Jediným dodavatelem léků pro nemocné byla určena lékárna „U Zlatého lva“. Byl proveden soupis nemocnic v obcích Hradce Králové. Bylo tak zjištěno jejich umístění a okamžitý stav. Nemocnice v Kuklenách byla v čp. 93 s pěti lůžky a měla určeno sedm ošetřovatelů, kteří dostávali stravu zdarma a každý den 20 krejcarů konvenční měny. Pražské předměstí umístilo nemocnici do čp. 27, kde byla tři lůžka se dvěma ošetřovateli; další nemocnice byla ve Farářství v čp. 20 se dvěma lůžky a jedním ošetřovatelem; v Plačicích byla

nemocnice v čp. 5 s třemi postelemi a dvěma ošetřovateli; ve Vlčkovcích byla v čp. 34 se dvěma postelemi a dvěma ošetřovateli. V Březhradě byla nemocnice v čp. 10 a v ní dvě postele a dva ošetřovatelé.

Na podzim roku 1849 dopadla na město opět epidemie cholery a tyfu. Nemocnice byla zřízena i ve Vodičkových kasárnách a v bývalé jezuitské koleji, kde se léčilo až 400 osob. Vojenští lékaři léčit nestačili, a tak byli povoláni i civilní lékaři. Tenkrát zemřelo 105 vojáků a 40 obyvatel města.

Významnou osobností hradecké medicíny byl Jan Nepomuk Eiselt, narozený v Praze v roce 1805. Vystudoval v Praze všeobecné lékařství se zaměřením na chirurgii a porodnictví. Od roku 1830 byl městským lékařem v Poličce a od roku 1836 byl jmenován krajským fyzikem v Táboře. Stejnou funkci zastával i v Jičíně a za svoji obětavou práci se stal jeho čestným občanem. Odtud se dostal v roce 1855 jako krajský fyzik do Hradce Králové. Zde se zabýval mimo svých povinností také místopisem a studiem hmyzu. Sepsal a vydal v Hradci Králové knihu „Königgrätz in der Vorzeit und Gegenwart“ a několik dalších knih. Zemřel v Hradci Králové a je pochován na tzv. „Slavně“, hřbitově na Zámečku.

Kromě dr. Eiselta se v zápisech z 19. století objevují jména dalších lékařů a ranhojičů působících v Hradci Králové – Petr Ušiska, Josef Werner (mimo medicíny měl v Hradci povolení provozovat holičství a oficínu), Petr Zeiske (též magistr

Na začátku 2. poloviny 19. století postavilo město v ulici Záměstí v Malšovicích městský chudobinec. Jednotlivé místnosti byly primitivně zařízeny – postel, stolek, židle; hřebíky ve zdi sloužily jako věšáky na oblečení. Na pozemku za chudobincem si ubytování pěstovali zeleninu, Součástí byla zadní budova na dvorku, kde byly prádelna, koupelna, sklad uhlí a dřeva a místnost na vaření. Nebyla tu místnost špitálská. Snímek z roku 1981.

porodnictví), František Krunke (též porodník), Vavřinec Schrotz (obstarával ve městě i očkování), Julius Schlauf (též oční lékař a porodník), František Stulfa a Václav Klug (od 1833 městský fyzik).

Pro rok 1834 je zaznamenáno, že při přestoupení zákona, kdy trest byl určován počtem ran holí, vykonával nejprve lékař prohlídku delikventa a vystavil dobrozdání. Na jeho základě obdržel odsouzenec určený počet ran holí.

V roce 1835 byla zakázána těžká práce těhotným ženám.

V roce 1864 se po očkování proti neštovicím vystavovalo potvrzení, tzv. vysvědčení očkovací, které obsahovalo jméno dítěte, jeho věk a místo bydliště, s dovětkem: „...bylo ode mne podepsaného roku 1864 dne očkováno látkou z kravských neštovic a přestálo náležitě pravé kravské neštovice.“ Datum, rok a podpis lékaře, který očkoval.

V roce 1859 byl majitelem lékárny „U Zlatého lva“ magistr farmacie Jan Hanzlík. Další lékárník Antonín Tobiš byl majitelem lékárny „U Bílého jednořezce“.

HISTORIE MEDICÍNY VE FILATELII (12)

Z archivu M. Vostatka

FERDINAND SAUERBRUCH – ZAKLADATEL HRUDNÍ CHIRURGIE

Němec Ernst Ferdinand Sauerbruch (1875-1951) absolvoval lékařskou fakultu v Lipsku roku 1902. Pouhé dva roky po promoci sestrojil a uvedl do provozu operační podtlakovou komoru, která umožnila rozvoj chirurgie plic, srdce a jícnu. Docentem se stal ve svých 30 letech a profesorem ve 33 letech. Vedl chirurgické kliniky postupně v Curychu, Mnichově a Berlíně. Věnoval se zejména chirurgii plic a pleury a chirurgické léčbě pneumotoraxu. V roce 1911 vydal dílo Technik der Thoraxchirurgie – první svého druhu v chirurgické literatuře. Dalším jeho zásadním dílem je Die Chirurgie der Lungen z roku 1930.

Z pohledu naší historie je zajímavé, že v roce 1942 byl přizván jako konzultant k Reinhardu Heydrichovi, zraněnému při atentátu a léčenému v Praze, v nemocnici Na Bulovce.

Známku vydala v roce 1975 Německá spolková pošta ke 100. výročí Sauerbruchova narození.

VIRGINIA APGAR – APGAR SKÓRE

Dr. Virginia Apgarová (1909–1974) se narodila v USA ve státě New Jersey. V roce 1953 navždy změnila obor perinatologie popsáním „Apgar score“, které se ujalo v lékařské praxi a dle kterého dodnes lékaři a zdravotní sestry ihned po narození hodnotí kondici novorozence (srdeční tep, dýchání, svalový tonus, barvu, reflexy). Toto umožňuje bez prodlení rozlišit, kteří novorozenci potřebují okamžitou lékařskou péči a pozornost, ať už z důvodu dočasného stavu nebo závažné abnormality či onemocnění.

Dr. Apgarová pocházela z rodiny obchodníka. Již v žákovských letech měla vášeň pro experimenty technického rázu a snad právě zvědavá povaha ji vedla ke studiu medicíny. Titul doktor medicíny obdržela na College of Physicians and Surgeons, Columbia University v New York City. Poté se dr. Apgarová věnovala pediatrii, jako chirurg a jako výzkumný pracovník v oboru anestezie v porodnictví v University of Wisconsin a Bellevue Hospital v New Yorku, s cílem vyvinout bezpečnou anestezii pro matku i dítě a uvést ženy-lékařky do tohoto oboru. V letech 1938–1949 založila a vedla oddělení anestezie na své Alma Mater a jako první ženě jí zde byl udělen titul profesora. Americká pediatriká společnost po ní pojmenovala každoroční cenu v oboru neonatální péče „Apgar award“, která je udělována pracím zaměřeným na zlepšení péče o děti a matky. Osobními

koníčky dr. Apgarové byly hudba – sama hrála dobře na housle, a filatelie.

Materiál laskavě poskytla MUDr. Marta Stolinová – Powell z Tufts University v Bostonu, USA.

Víte, že ...

Dominik Duka je teprve sedmým českým kardinálem od vzniku samostatné republiky v roce 1918?

Přehled:	1935	Karel Kašpar (1870-1941)
	1965	Josef Beran (1888-1969)
	1969	Štěpán Trochta (1905-1974)
	1976	František Tomášek (1899-1992)
	1994	Miloslav Vlk (1932-)
	2003	Tomáš Špidlík (1919-2010)
	2012	Dominik Duka (1943-)

CO TAKÉ ZAZNĚLO V SENÁTU ...

S panem ministrem jsme se nakazili, ale každý sám

Při projednávání návrhu zákona „O veřejných zakázkách“ paní senátorka Marta Bayerová (KSČM) svůj diskusní příspěvek uvedla slovy: Vážené kolegyně a kolegové, já se vám omlouvám, stejně tak jako pan ministr, ale nenakazili jsme se navzájem při projednávání tohoto zákona, ale „zvládli“ jsme to každý sám. (Oživení v sále – smích.)

Normální a nenormální zahraniční cesta

Při projednávání zprávy ze zahraniční cesty pan senátor Josef Zoser (Nezávislí) uvedl: To, že návštěva nás poslanců, senátorů a pana ministra, nebyla návštěvou normální, jsem zjistil už na letišti, kdy po vstupu do letištní haly jsem dostal do ruky dvanáctikilovou tašku s neprůstřelnou vestou a po čtyřech hodinách letu (při přeletu Turecké republiky) a během přiletu nad Irák jsme dostali pokyn zatáhnout rolety oken našeho letadla. (Oživení v sále s projevy obdivu k hrdinům.)

Kresba Vladimír Rencín

Význam tělesného rozvoje v hospodě

Pan senátor Josef Pavlata (ODS) uvedl projednávání jednoho zákona slovy: Řeknu vám jednu anekdotu. V restauraci, která je úplně prázdná, sedí velký, obrovský a silný chlap, větší než Julínek. Nikde nikdo, ani noha. Dělník, silák, je nervózní, poklepává rukou na stůl, a do toho přijde úplně malý, starý pán, menší, starší než já, a sedne si ke druhému stolu. Nikde nikdo. Tak to trvá asi pět nebo šest a půl minuty a ten malinký, starý pán, menší a starší než já, najednou praští pěstí do stolu a zakřičí: pivo! Okamžitě přiběhnou tři číšníci, podívají se po lokále a pivo dají tomu velkému. A ten malý, starší a menší pán než já, říká: já bych prosil také jedno. To je všechno. (Oživení v sále.)

Na schůzích Senátu PČR většinou vyslechl a ze stenografických záznamů zpracoval Karel Barták.

V lednu a únoru se v galerii lékařské fakulty Na Hradě konala výstava nazvaná ČasoproSTORY. Šlo o tvorbu Františka Kalenského a hostem výstavy byl s několika obrazy i jeho syn Aleš. Expozice byla velmi pestrá,

Z vernisáže výstavy - zprava: Aleš Kalenský, František Kalenský a Eva Dlabáčková která výstavu zahajovala

především pokud se týká množství a druhů výtvarných děl – od kreseb, přes malbu, autorský digitální tisk, až po plastiku a assembláže. František Kalenský pochází ze Dvora Králové nad Labem. Vystudoval obor grafika na Uměleckoprůmyslové škole v Brně, později sochařství u Jindřicha Vielnage a nakonec si akademické vzdělání doplnil i ve Spojených státech. Patřil k okruhu přátel Václava Havla; v dobách normalizace jej navštěvoval na Hrádečku. Svými antikomunistickými názory se František Kalenský netajil a represe ze strany Státní bezpečnosti na sebe nedala dlouho čekat. Přišel o zaměstnání, měl zákaz výtvarné činnosti. V roce 1985 se mu podařilo poměrně dobrodružně emigrovat přes Jugoslávii do Německa a později Spojených států, kde se nakonec usadil v Seattlu. Získal práci, mohl opět malovat a vystavovat, seznámil se s arteterapií. Po změně režimu v tehdejší Československu se začal pravidelně vracet domů a nakonec se s rodinou

rozhodl pro návrat definitivní. Konstatoval, že Amerika mu prostě k srdci nepřišla. V současné době žije a tvoří opět ve Dvoře Králové nad Labem; věnuje se arteterapii na oddělení pro drogově závislou mládež v léčebně výchovném ústavu Husův domov. Na dokreslení jeho osobnosti je třeba ještě dodat, že je i autorem intimní lyrické poezie.

Název výstavy – ČasoproSTORY – celkem přesně vystihuje samotnou tvorbu Františka Kalenského, přičemž zásadní je výraz *story - příběh*. Jeho práce jsou obvykle příběhem, dějem zachyceným a koncentrovaným v jediném okamžiku a ještě dovedeným k výstižné pointě. Základem je výborná kreslířská průprava; Kalenského kresby tuší bývají minimalistické a výstižné. V malbě používá kombinaci emailu, akrylu a oleje, s využitím výrazných až agresivních barev. Tematicky zpracovává jak lyrické či erotické náměty, tak se věnuje i základním hodnotám lidské existence, včetně námětů mytických a biblických. Jeho práce často nepostrádají humor a nadsázku, což zejména platí u nejrůznějších assembláží a plastik.

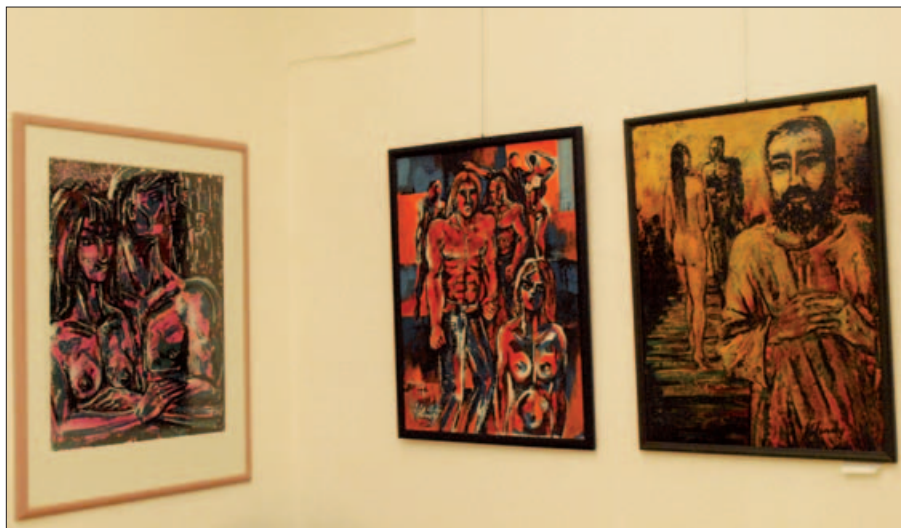
Hostem výstavy Františka Kalenského byl i jeho syn Aleš. Ten štětec a plátno vyměnil za moderní techniku a vystavoval svoje autorské digitální tisky. Aleš Kalenský se narodil v roce 1979, klasickou kresbu a malířskou tech-

Digitální obraz Aleše Kalenského – Slzy Asie

niku se učil u svého otce. Jeho díla sice vznikají s pomocí počítačové techniky, nicméně jsou od počátku tvořena ručně. Prvotní námět autor zpracovává a rozpracovává ve skicích, teprve v konečné fázi přichází na řadu počítačová myš a malířské plátno je nahrazeno plochou monitoru; finálním výstupem je velkoformátový digitální tisk, adjustovaný a ošetřený fixativem. Aleš Kalenský vliv svého otce rozhodně nezapře; také u něho můžeme hledat v obrazech celé příběhy, k jejichž vyjádření si však zvolil zcela osobitou cestu.

Iveta Juranová

Akrylové malby Františka Kalenského

HIMALAJA

EXPEDITION I

35. výročí východočeské himálajské expedice

Do rámce výtvarně zaměřených výstav, pravidelně pořádaných ve foyer 1. patra lékařské fakulty, se ke konci roku 2011 zařadilo téma poněkud odlišné, i když exponáty byly v podstatě také výtvarnými díly; šlo o několik desítek původních černobílých fotografií, pořázených účastníky 1. východočeské himálajské expedice na sklonku roku 1976, kdy úspěšně zdolali nejvyšší vrchol Kašmírského Himálaje Nun Peak (7135 metrů).

Zahájení výstavy k 35. výročí expedice bylo příležitostí k setkání účastníků i k připomenutí dodnes ceněných úspěchů první československé expedice, která působila v indické části Himálaje – v Ladakhu, tzv. Malém Tibetu. Vždyť v době „normalizace“ po roce 1968 bylo bez nadsázky zázrakem, že početné skupině amatérských

Druhý výškový tábor (6 200 m) ve srázné SZ stěně Nunu

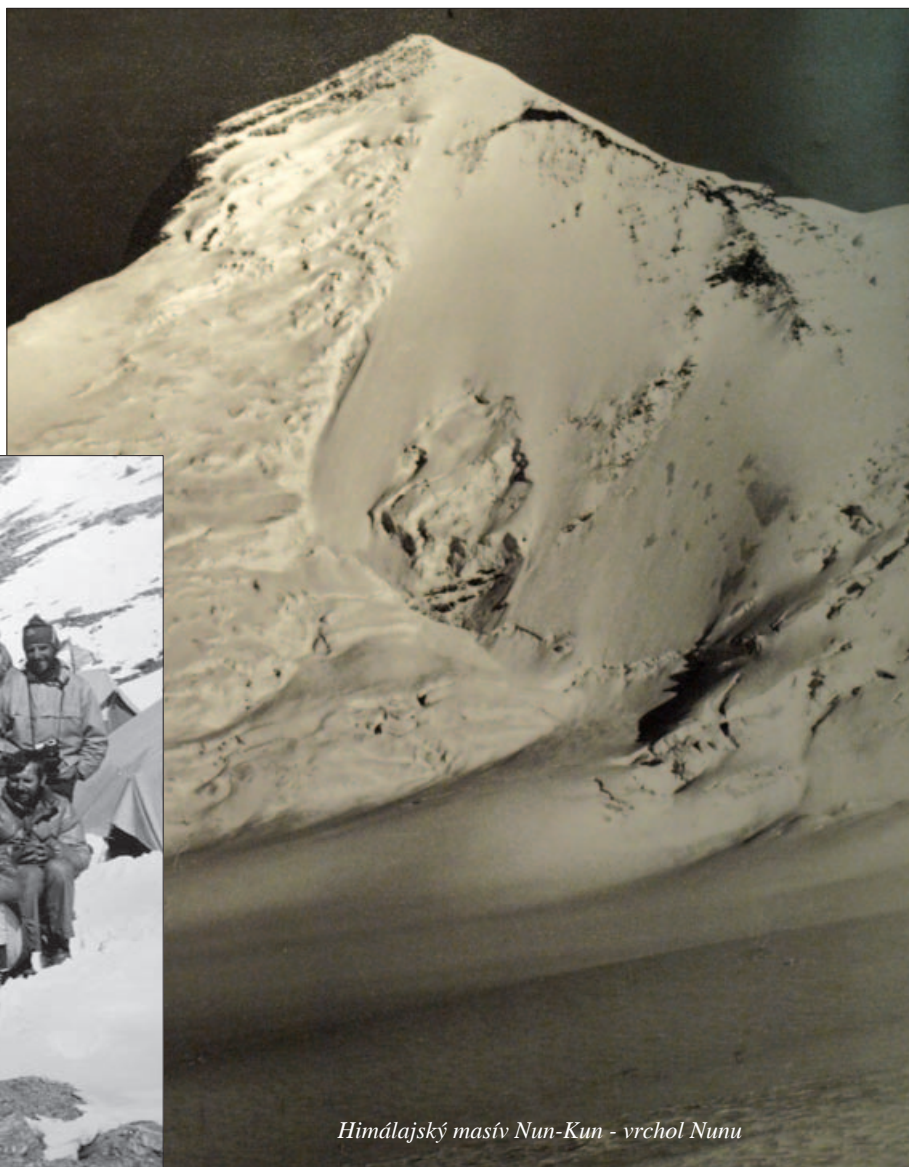
Polovina účastníků expedice po 35 letech na vernisáži výstavy

sportovců se podařilo odjet mimo rámec socialistických států.

Výprava 14 horolezců – převážně Východočechů (mimocho-dem, expediční lékař dr. B. Kozderka studoval medicínu v Hradci Králové) – putovala k cílové hoře přes desítku zemí nákladním vozem Škoda 706, celkem ujela 21 000 km a domů se vrátila po 101 dnech, ověřena několika úspěchy. V roce 1976 byla v konkurenci 14 zahraničních expedic jedinou úspěšnou výpravou v Kašmírském Himálaji, přičemž

ho zakázané oblasti, stovky přednášek a článků, vydání knihy „Čelenka Matky Země“ (1979) aj.

Petr Rybář

Himálajský masív Nun-Kun - vrchol Nunu

Expedice Himalaya 1976

Z HISTORIE ČESKÝCH ŠPITÁLŮ

Špitál Kinských - Sloup v Čechách

Obec byla založena v polovině 14. století na obchodní cestě ze středních Čech přes Českou Lípou do Lužice. Střežil ji skalní hrad, který poskytoval kupcům ozbrojený doprovod a zároveň plnil úlohu celnice. V té době panství patřilo Berkům z Dubé, později se ho zmocnil obávaný válečník a lapka Pancíř ze Smojna, který ohrožoval svými loupežnými nájezdy široký kraj.

Po třicetileté válce zubožené panství koupila Kateřina z Vrtby a počátkem 18. století je zdědil Maxmilián Kinský. Nový majitel zde pozvedl úroveň hospodářství, založil nové vesnice a pečoval o blaho svých poddaných. K zabezpečení těch nejchudších postavil r. 1745 špitál, který zároveň sloužil jako sirotčinec až do r. 1940. V době protektorátu byl majetkem rodu Preisingerů a muzea v České Lípě a Liberci ho využívala jako depozitář pro své sbírky. Po konfiskaci r. 1945 v něm bylo umístěno dětské rekreační zařízení a později domov důchodců. Dnes je sídlem kanceláře architekta a administrativy zdejšího domova seniorů. Je to velmi pěkně udržovaná jednopatrová budova s valbovou střechou (foto 1 a 2); v průčelí fasády je freska s obrazem sv. Vavřince a nad ní trojúhelníkový štít s erbem hrabat Kinských z Vchynic (foto 3).

Jan Smit

SÁMOS – OSTROV BOHYNĚ HÉRY

1

Opouštíme Dodekanézy, plujeme kolem ostrova, kde Íkara potkal osud čarodějníková učně a byl zde pochován. Z ranní mlhy se vynořuje první východoegejský ostrov Sámos s mohutným pohořím Kerketefs (1437 m – druhá nejvyšší hora v Egejském moři – foto 1). Zanedlouho kotvíme v přístavu a městě Pýthagóreio (dříve Tigani), pojmenovaném na počest svého rodáka, filozofa Pýthagóra. Na molu nás vítá jeho socha, která vzhlíží k vrcholu pravoúhlého trojúhelníka ve chvíli, kdy vyřešil tzv. „oslí můstek“ (viz pozn. 1, foto 2).

Sámos byl prapůvodně osídlen Káry, až v 11. stol. př. Kr. se zde usadili Iónové z Epídauru. Díky příhodným podmínkám a úrodné půdě ostrov prosperoval, rozvíjelo se loďařství a námořní obchod. Kolem r. 640 př. Kr. plul ze Sámu do Egypta obchodník Kolaios. U lybijských břehů jeho koráb zastihla bouře a zahrnala jej za Hérakleovy sloupy (Gibraltar), až k břehům Tartésského království. Objevil zde bohatá naleziště zlata, mědi a cínu, což vedlo k rozvoji obchodu, kterým Tigani bohatlo. Kromě celé řady nových staveb byl obnoven chrám bohyně Héry, slavný po všech krajích obývaných Řeky, větší než efeský Artemision. Byl postaven na bažinaté půdě pobřežní nivy, kde se bohyně, dcera Títánů, narodila. Vynikala krásou, zalíbila se bratru Diovi, za kterého se zde provdala. Je to místo, kde ve 3. tisíciletí př. Kr. stávalo sídliště, později opuštěné, ale od 13. stol. př. Kr. znovu užívané pro neznámé kultovní účely, patrně přírodní bohyně. V 1. tisíciletí př. Kr. Iónové překryli tento předřecký kult uctíváním Héry.

Kolem r. 800 př. Kr. vznikla první svatyně s kamenným oltářem. Po záplavách byla r. 700 př. Kr. obnovena, ale v r. 660 př. Kr. opět zničena. Stavitelé Rhoikos a Theodóros

r. 570–560 př. Kr. postavili další, 90x45 m se 104 sloupy – sloupoví je zván labyrinthem. Po požáru z r. 530 př. Kr., který svatyni zachvátil a proměnil ve spáleniště, tehdejší vládce města Polykratés (viz pozn. 2) zahájil grandiózní rekonstrukci, která nebyla dokončena ani po několika staletích (53x109 m); zůstal zachován jediný sloup 18 m vysoký (foto 3). Stavba byla převážně z mramoru a cedrového dřeva. U oltářů byly vyhloubeny posvátné nádrže, do kterých byla socha bohyně ponořována, oblékána do jemných látek a odnášena zpět. Ke chrámu vedla Svatá cesta, podél níž jsou dosud podstavce darů Hěře; zachován je dar Genelaiv (550 př. Kr., socha kněžky Fileie s rodinou – foto 4), sochy Hérakla, Dia, Athény, římských císařů, kolosální pětimetrový Apollón (v muzeu ve Vathí – foto 5) a v celle slavná socha Héry Sámorské (dnes v pařížském Louvru). Přibýly svatyně Afrodítě, Herma a Poseidóna, lázně, exedra, nymfaion a stoa.

Největší rozmach města nastal za vlády aristokrata Polykrata. Byl mocným a bohatým panovníkem, za jehož vlády se Sámos stal významnou námořní mocností. Město oběhnal hradbami, nechal stavět vodovod (1,5 km dlouhý, byl prokopáván z obou konců současně), přístav Glyfádu, divadlo, nádherný palác a nevěstinec. Zavedl chov ovcí a měl i kulturní ambice; na jeho nádherném dvoře žil básník Anakreón, lyrik a pěvec Íbykos, učenec a filozof Pýthagorás, architekti Rhoikos a jeho syn Theodóros, stavitel Eupalín a loďař Mandroklés. Polykratův nádherný dvůr se stal střediskem egejské vzdělanosti. Po jeho smrti se na ostrově střídali vládcové soupeřící o moc a bohatství, byl podroben Filipem Makedónským, dobyt Alexandrem Velikým, zmasakrován Peršany, připojen k pergamskému království

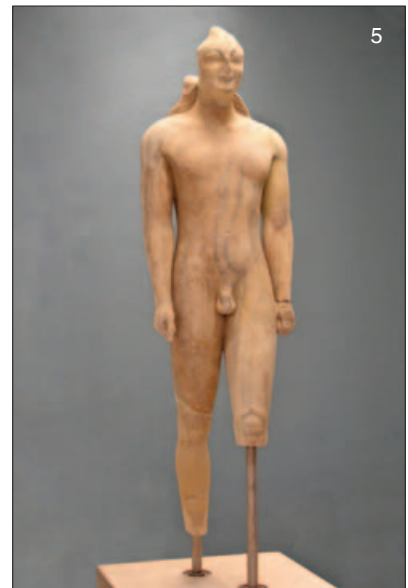
a nakonec k provincii Asia. Sloužil jako místo odpočinku římské elity (byly stavěny rozsáhlé lázně). Po pádu byzantské říše nastal úpadek, obyvatelé odešli a ostrov od r. 1453 patřil Turecku. Násilně byl osídlován otroky, cizinci a Albánci. Díky pěstování tabáku a obchodu s ním znovu vzkvetlo loďařství, ostrov zbohatl a r.1912 byl opět připojen k Řecku.

Po prohlídce Héraionu a památek projíždíme horskou silnicí mezi skalními útesy a hlubokými roklemi pohoří Kerketéfs k severnímu pobřeží ostrova. Míjíme starobylé kláštery ze 14. stol. n. l. a jeskyně, v byzantské době obývané poustevníky. Směřujeme na východ do městečka Vathí, archeologického muzea, kde jsou shromážděny nálezy z Héraionu (sochy, nádoby, bronzové hlavy gryfů a dary bohyni z celého Středo-moří).

Putování jsme skončili na břehu moře při západu slunce. Přemýšlíme o tomto fascinujícím světě, který je tak jiný, vzdálený, mizející a neuchopitelný. Postřehnutelný v nádherných mozaikách, mramorových blocích a torzech sloupů; svět mýtů, legend a dějů dávno minulých, který nás inspiruje a dává podnět k dalším cestám.

Pozn.1 - Pýthagóras (nar. asi 570 – 500–490 př. Kr.) – vý- střední nejvýznamněj- ší myslitel (531 př. Kr. odchází ze Sámu do Krotonu z obav před tyranským režimem). Založil filozofickou školu, kde tvrdí, že číslo je základ a pod- stata světa; byl zakla- datelem etiky, pova- žuje spravedlnost za nejdůležitější ctnost. Hlásá víru v božské věci, monoteismus, o duši soudí, že je u- vězněna v těle a stě- huje se se smrtí (je ne- smrtelná). Zabýval se geometrií a pronesl známou Pýthagórovu větu. V pohoří Kerketéfs se ukazuje jeskyně, ve které filozof údajně žil a pracoval.

Pozn. 2 - Polykratés († asi 522 př. Kr) – vládce, jehož pýcha předcházela pádu, panovačný despota, úspěšný a bohatý. Aby se přesvědčil o přízni bohů, hodil do moře vzácný prsten. Druhý den byl nalezen v útrokách ryby, kterou připravovala vládcova kuchyně, což si v bláhové víře vysvětlil, že ho štěstí neopustí. Ve své zaslepenosti navštívil perského satrapu Oroita na jeho dvoře v Sardách a snažil se jej získat pro vybudování společné říše, namířené proti perskému králi Kambýsovi. Štěstí jej ale opustilo, byl uvězněn, krutě mučen, zmračen a nakonec popraven. Jeho zubožené tělo bylo vystaveno na kříži pod posvátnou horou Sipylem jako hrozba, že se tak stane všem Řekům, kteří neuznají perskou nadvládu. Posvátná hora Sipylos, opředená mýty, hrála v životě Řeků velkou roli (Tantalos, Nioba).

Jan Smit

Pavel Matuška: Večer Třídárkový

Pavel Matuška: A vy jste kdo?